

36. Torstaina 6 päivänä kesäkuuta 1991

kello 14.45 (14.53)

Päiväjärjestys			S.
	6) Ehdotus lisävaltuuksien antamisesta valtioneuvostolle lainanottoon vuoden 1991 aikana	957	
Ilmoituksia	Hallituksen esitys n:o 15 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 9		
Ensimmäinen käsittely:	S. 7) Ehdotus valtion liikelaitoksista annetun lain mukaisten liikelaitosten lainanottovaltuuksien lisäämisestä vuonna 1991 ..	958	
1) Ehdotus laiksi eräistä yleissivistävää koulutusta ja aikuiskoulutusta koskevista väliaikaisista järjestelyistä	898	Hallituksen esitys n:o 16 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 10	
Hallituksen esitys n:o 34 Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 5		8) Ehdotus lisävaltuuksien antamisesta asunto-olojen kehittämisrahastolle lainanottoon vuonna 1991	„
2) Ehdotus laiksi liikevaihtoverolain muuttamisesta	946	Hallituksen esitys n:o 17 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 11	
Hallituksen esitys n:o 32 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 15		9) Ehdotus laiksi aluevaihdesta valtion ja Tampereen kaupungin välillä	960
3) Ehdotus laiksi lannoiteverosta annetun lain 4 §:n muuttamisesta	„	Hallituksen esitys n:o 19 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 12	
Hallituksen esitys n:o 22 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 13		10) Ehdotukset laeiksi vuodelta 1991 perittäviä sosiaaliturvamaksuja koskevan lainsäädännön tarkistamiseksi	961
4) Ehdotus laiksi erikoiskasvien markkinoimismaksuista	947	Hallituksen esitys n:o 27 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 17	
Hallituksen esitys n:o 24 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 14		Pöydällepanoa varten esitellään:	
5) Ehdotus laiksi Turun Asennuspajan osakeyhtiöksi muuttamisesta aiheutuvista toimenpiteistä	957	11) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 1 hallituksen esityksestä laiksi maaseutuelinkeinolain muuttamisesta (HE 39)	971
Hallituksen esitys n:o 35 Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 16			

Puhetta johtaa puhemies Suominen.

Nimenhuudon asemesta merkitään läsnä oleviksi ne edustajat, jotka osallistuivat edelliseen täysistuntoon.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotus laiksi eräistä yleissivistävää koulutusta ja aikuiskoulutusta koskevista väliaikaisista järjestelyistä

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 34

Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 5

P u h e m i e s: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 5.

Keskustelu:

Ed. Jo u p p i l a: Arvoisa puhemies! Sivistysvaliokunnassa on ollut käsiteltävänä hallituksen esitys n:o 34 opetustoimessa toteutettavia säästötoimenpiteitä koskevaksi lainsäädännöksi. Esitys on ollut valiokunnassa kiireellisenä, koska sen voimaantulo pitäisi saada aikaan mahdollisimman nopeasti eli 1.8. Tämä on aiheuttanut meille voisi sanoa itse kullekin tuskaa, sillä kaikkihan me tiedämme, että koulumenojen leikkaamista pitäisi kaikin keinoin välttää, sillä sivistyksessä, koulutuksessa ja opetuksessa on eräs meidän voimavaramme. Koulutus koetaan näin ollen tärkeäksi toiminnaksi, jolle tulisi todella turvata riittävät resurssit. Jopa koulumenojen uudelleenkohdentaminen kuohuttaa mielialoja ja perusteltuihinkin resurssisiirtoihin on ollut vaikea saada myötätuntoa.

Sekä edellinen että nykyinen hallitus ovat joutuneet epämiellyttävän tosiasian eteen, sillä valtion ja kuntien talousarvioita vuodelle 1992 ei voida rakentaa entisille perusteille. Julkisen talouden menoja on rajoitettava kaikilla hallinnonaloilla. Jo Holkerin hallitus joutui antamaan opetusministeriölle helmikuussa budjettikehykset, jotka olivat merkittävästi alhaisemmat kuin ministeriön omat arviot menokehityksestä vuodelle 92 edellyttivät.

Ero opetusministeriön omien ehdotusten ja valtioneuvoston menokehysten välillä oli yli miljardi markkaa. Opetusministeriön budjettiehdotusta oli tämän vuoksi supistettava siinä

määrin, etteivät tavanomaiset käyttömenojen säästösuosituksot olisi riittäneet, vaan helmikuussa annettuihin menokehyksiin pääsemiseksi oli pakko rajoittaa koulutoimen suurinta kustannuserää: opetustuntien määrää.

Helmikuussa valtioneuvoston eri hallinnonaloille antamat vuosia 1992—94 koskevat menokehykset olisivat merkinneet vuonna 1992 noin 2 prosentin, vuonna 1993 1,8 prosentin ja vuonna 1994 0,5 prosentin menojen volyymin kasvua. Taloudellinen tilanne on kuitenkin heikentynyt siinä määrin, että Ahon hallitus on päättänyt lisäsupistuksista yhteensä 4 miljardilla markalla.

Opetusministeriön osuus huhtikuussa tehdystä säästötavoitteesta on 550 miljoonaa markkaa. Koulumenojen osuus viimeisestä säästötavoitteesta olisi opetusministeriön nykyisen menorakenteen mukaan arvioituna noin 60 prosenttia eli 350 miljoonaa markkaa. Tämän 350 miljoonan markan säästön kunnat ja valtio olisivat todennäköisesti pystyneet keräämään ilman tuntikehyksen puuttumista, mutta kahden säästöpäätöksen yhteisvaikutus on niin suuri, että koulujen tuntikehyksien supistamista ei voida välttää.

Julkisuudessa on esitetty runsaasti vaihtoehtoja tuntikehyksen supistamiselle. Neuvonantajilla on ollut kuitenkin puutteelliset tiedot koulutuksen kustannusrakenteesta. Opetushenkilöstön osuus peruskoulun käyttömenoista on noin 63 prosenttia. Lukiossa osuus on vielä suurempi, noin 70 prosenttia. Palkat, palkkiot ja muut henkilöstömenot ovat peruskoulussa 73 prosenttia ja lukiossa 79 prosenttia. Jos menoja on ryhdyttävä merkittävästi karsimaan, niin kuin nyt on pakko tehdä, ei säästötavoitetta saada aikaan oppikirjojen kierrätyksellä, koulurakennusten lämmittämättä jättämisellä tai kouluruokailun lopettamisella. Hyvää tarkoittavat neuvot tuntikehyksen leikkauksen välttämiseksi ovat valitettavasti perustuneet virheellisiin lähtökohtiin.

Opettajajärjestö on ymmärrettävästi tuhtunut koulun säästöohjelmasta. Onhan sen velvollisuuskin ammattijärjestönä puoltaa opettajien ja opetuksen asemaa. Koulun säästöohjelmaa ehkä olisi arvosteltu toisin, jos muut hallinnon alat olisivat tuoneet samanaikaisesti omat ehdotuksensa menojen vähentämiseksi. Koulutoimessa toiminta rytmittyy kalenterivuoden sijasta lukuvuoden mukaan. Sen vuoksi vuoden 92 menojen supistamiseksi toimenpiteet on suunniteltava nyt ja toimeenpano aloitettava elokuussa 91. Jos vuodelle 92 vaadittavat säästöt toteutet-

taisiin vain syyslukukauden 92 aikana, leikkaukset olisivat kohtuuttomia.

Opettajajärjestön tarjoamat vaihtoehtoiset säästösuunnitelmat ovat valitettavasti kuitenkin epärealistisia. Ne eivät toteuta säästötavoitetta ja lisäksi ne sälyttäisivät kotitalouksien maksettavaksi osan koulun menoista. Sivistysvaliokunnalle Opettajien Ammattijärjestö esitti säästöehdotuksen, jossa ei kuitenkaan mainittu ainoakaan ehdotuksen säästövaikutusta markkoina.

Säästöjen aikaansaamiseksi ehdotettiin mm. seuraavia toimenpiteitä: Kokeilutoiminnan määrärahoja karsitaan; rakentaminen sekä kalusto-, laite- ja tarvehankinnat nykyistä suuremman säästön kohteeksi; väliaikaisen ammatillisen koulutuksen lopettaminen; oppilaskerhojen, tukiopetuksen ja erityistehtävien karsiminen, hallinnon kulujen vähentäminen eri portailla; sekä oppilasmaksuja tulisi tarkastella uudelleen kokonaisuutena. Näitä olisivat Opettajien Ammattijärjestön mielestä oppilaskuljetukset, ruokailumaksut ja lukukausimaksut. Lisäksi ehdotettiin oppisopimus- ja koulutusopimus-koulutuksen työnantajakorvausten karsimista. Tällä ehdotuksella olisi kuitenkin mielestäni romutettu tai ainakin voimakkaasti heikennetty tärkeää ja monille aloille hyvin soveltuvaa koulutusmuotoa. Säilyttämällä oppisopimuskoulutuksesta kustannukset työnantajalle vaikeutettaisiin erityisesti pientyönantajien asemaa. Sen vuoksi mielestäni tällaista ehdotusta ei voikaan hyväksyä.

Myös monet muut tahot ovat esittäneet vastaavanlaisia ehdotuksia. Voidaankin sanoa, että osa ehdotuksista on oikeasuuntaisia, mutta ne ovat riittämättömiä säästötavoitteisiin ja -velvoitteisiin verrattuna. Osa ehdotuksista kuten opintososiaalisten etuuskien olennainen heikentäminen on vailla toteuttamismahdollisuuksia.

Kokeilumäärärahoihin puuttuminen ei aiheuta käytännöllisesti lainkaan säästöä, koska OAJ tulee pitämään huolen siitä, ettei yksikään kokeilu käynnisty ensi syksynä. Myös kokeilijoilta itseltään puuttuvat todelliset edellytykset aloittaa ammattikorkeakoulujen kokeilu lähiaikoina.

Rakentamisen supistaminen ei välttämättä merkitse vuonna 1992 säästöjä, koska 3.—10. kantokyläluokkiin kuuluvat kunnat eivät saa rakentamisaikana valtionapua lainkaan, vaan valtionapuerien maksatus alkaa vasta rakennuksen valmistuttua ja valtionapu maksetaan seitsemän vuoden kuluessa.

Kansantaloudellisesti rakentamisen vauhdittaminen olisi juuri nyt perusteltua, koska raken-

nuskustannusten hinnannousu on taittunut ja rakennusosalalla on pulaa työkohteista. Koulurakentamistarve on suurin juuri ylimpien kantokyläluokkien kunnissa, joten säästöehdotus on sekä epärealistinen että epätarkoituksenmukainen.

Kouluhallintoa on saneerattu viime vuosina merkittävästi. Keskusvirastoista on vähennetty virkoja, samoin koulutoimen byrokratiaa on purettu mm. kuluvan vuoden helmikuussa voimaan tulleilla säännöksillä. Kunnan kouluhallinnon menoihin ei makseta lainkaan valtionapua, joten kunnallishallinnon rationalisointi ei vaikuta valtion menoihin. Sinänsä paikallisen kouluhallinnon karsiminen on terve ja myönteinen ilmiö.

Väliaikaisen ammatillisen koulutuksen järjestämistä ei voida kerralla lopettaa, koska se merkitsisi koulutusmahdollisuuksien vähentämistä. Väliaikaista koulutusta tullaan vähentämään, mutta siitä säästyviä varoja ei voida lukea säästöksi, koska säästävät varat kohdennetaan keskiasteen koulutuskokeiluihin ja ammattikorkeakoulujen rahoitukseen.

Opettajien erityistehtävien karsintaa on myös esitetty, koska niitä on pidetty vähemmän tärkeinä oheistoimintoina. On kuitenkin kyseenalaista, voidaanko kokonaan lopettaa sellaisia tehtäviä kuin koulun audiovisuaalisten välineiden hoito, tietokonelaitteitten hoito, kielistudion hoito, kirjaston hoito ja luokanvalvojan tehtävät. Nämä tehtävät ovat välttämättömiä koulun tukitoimia, jotka koulun on joka tapauksessa järjestettävä, ja on epärealistista kuvitella, että opettajajärjestö suostuisi siihen, että nämä tehtävät hoidettaisiin kahtena lukuvuonna ilman korvausta.

Suurin osa, noin 50 prosenttia, erityistehtävistä kuuluu opinto-ohjaajille, jotka hoitavat oppilaanohjauksen lisäksi ammatinvalinnanohjauksen ja työelämään perehdyttämiseen liittyvät tehtävät. Opinto-ohjaajien virkoja tuskin voidaan ehdottaa lakkautettavaksi.

Julkisuudessa on myös väitetty, että hallituksen säästöohjelma merkitsee usean tuhannen opettajan joutumista työttömiksi. Tällainen väite on väärä. Väitteessä on tahallisesti sotkettu kaksi käsitettä: virkaa vastaava tuntimäärä ja virka. Luonnollisesti tuntikehyksen supistaminen vaikuttaa opetustuntien määrään, mutta supistus leikkaa ennen muuta ylitunteja ja tuntiopetusta. Virkoja ei näillä toimenpiteillä vähennetä.

On syytä muistaa, että peruskoulun suurena

ongelmana on toisaalta ollut epäpätevien opettajien osuus. Se on nykyisin noin 7 prosenttia. Tätäkin taustaa vasten tarkasteltuna on vastuutonta antaa julkisuuteen sellaista kuvaa, että säästötoimien seurauksena olisi tuhansien pätevien opettajien työttömiksi joutuminen.

Herra puhemies! Hyvät kansanedustajat! En ole halunnut tällä puheellani suinkaan loukata Opettajien Ammattijärjestöä ja niitä tahoja, jotka ovat näitä säästötoimenpiteitä esittäneet vaihtoehtoisina, sillä esimerkiksi Opettajien Ammattijärjestön velvollisuushan on pitää jäsentensä puolta, vaan edellä olevalla puheellani olen halunnut perustella sitä, miksi sivistysvaliokunnan enemmistö on yhtynyt hallituksen esitykseen ja katsonut käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen tarpeelliseksi ja välttämättömäksi tässä kansantalouden tilanteessa, missä olemme.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Olen varsin huono koulutuspolitiikan tuntija. Olen sen moneen kertaan sanonut ja sen varmaan näkee päältäkin, en viitsi sitä enää toistaa. Mutta olen Opettajien Ammattijärjestön edustajan kanssa keskustellut näistä asioista. Niin kuin aikaisemmin olen todennut, niin ei Opettajien Ammattijärjestöllä varmasti ihan puhtaat jauhot ole pussissa kaikissa asioissa. He vetävät tietyllä tavalla kotiin päin, mutta toisaalta heidän esittämiään säästöperusteita ei pidä myöskään käsitellä sillä tavalla kuin ed. Jouppila eli ryhtyä puhumaan heidän osaltaan vetoamisesta voinapeissa säästämiseen. Niissä perusteissa, mitä he ovat esittäneet ja mitä yleisesti on esitetty, on paljon sellaista, jota voitaisiin käyttää.

On todettava, että ennen tuntikehyksen käyttöönottoa kouluissa oli tavattoman suuria ongelmia järjestyksenpidossa, koulumotivaatiossa, yksilön huomioon ottamisessa opetustehtävissä ja oppimisessa. Kyllä tilanne on se, että kun tämä nyt kohdistetaan koululaisiin ja nuorisoon, joka on tulevaisuuden voimavara meillä Suomessa, se on ehdottomasti väärä suunta, lähteä ensimmäisessä vaiheessa kohdistamaan näitä toimenpiteitä siihen suuntaan.

Minullekin on tullut useita kirjeitä. Tänäään mm. Tampereen klassillisen lukion oppilaat lähettivät kirjeen, jossa he aivan aikuismaiseen tapaan käsitelivät näitä asioita ja olivat nimenomaan vastaan tuntikehykseen puuttumista näistä syistä, jotka olen maininnut.

Minä sanoisin näin, että on väärin, että hallitus tekee virheellisiä ratkaisuja niin kuin teki

ecuratkaisun yhteydessä, koska ei liittänyt siihen tiettyjä muita toimenpiteitä, ja nyt käydään koululaisten kimppuun ja syödään tulevaisuuden voimavaroja tässä yhteiskunnassa.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Sivistysvaliokunnan puheenjohtajan Jouppilan puheenvuoroon kannattaa keskustelun myöhemmässä vaiheessa palata syvällisemmin.

Oikeastaan se olennainen asia, jonka haluan ihan heti kättelyssä sanoa, on se, että sivistysvaliokunnan niukka vähemmistö oli tavallaan erittäin loukkaantunut ja harmistunut siitä, että tämän erittäin merkittävän lapsia ja nuoria koskevan asian käsittelyn yhteydessä sivistysvaliokunnan enemmistö itse asiassa otti mielestäni oudon roolin. Tällä tarkoitan sitä, että nimenomaan sivistysvaliokunnan käsittelyssä olisi pitänyt todeta ja sen olisi pitänyt myös selvästi näkyä mietinnössä ja johtopäätöksissä, että opetusministeriölle asetettu säästötavoite oli kohtuuttoman suuri.

Olen pettynyt siitä, että tästä asiasta ei minäkään luonteiseen aitoon keskusteluun ja johtopäätösten tekoon sivistysvaliokunnan työskentelyssä päästy. Tältä osin sivistysvaliokunnan enemmistö oli hallituksen tahdoton jatke. Tuli mieleen ne ensi törmäykset suomalaisten palkansaajajärjestöjen kanssa, joihin hallitus ensi päivinä ja ensi viikkoina jo ajautui. Tämä rooli, joka valiokunnalle tuli, ei minusta ole sivistyksen eikä koulutuksen roolin mukaista. Senpä vuoksi tämä asia tullaan täällä käsittelyssä hylkäämään.

Ed. Astala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Jouppila totesi moneen kertaan täällä, että oli "pakko" tehdä näin, oli "pakko" rajoittaa opetustuntien määrää, siis opetuksen ja kasvatuksen herkintä aluetta. Väitän, että ei ollut mitään pakkoa. Nimittäin epäviisaita ja järjettömiä leikkauksia ei ole koskaan pakko tehdä. Väitän, että näistä leikkauksista nimittäin ei tule mitään säästöä. Ne ensinäkkin kertautuvat sosiaalipuolelle. Ne kertautuvat koulutuksen tasoon. Ne hidastavat yleensä myös tulevaisuutemme elpymistä.

Pääasia minusta on huomata se, että koulutusmenot eivät ole kulutusmenoja. Ne ovat sijoitusmenoja. Tätä asiaa tämä hallitus ei ole sisäistänyt, huomaan, ja se on erittäin vakava ja epämiellyttävä asia. Koulutus on paras kansakunnan voimavara. Se on paras sijoitus tulevai-

suuteen ja yksilön henkiseen kasvuun. Se on parhaimpia kilpailukykyä parantavia elementtejä. Kun tästä leikkauksesta ei säästöä tule, ei sellaista kannattaisi tehdä, koska tulee paljon tuhoa.

Ed. Hacklin (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun tästä koulujen säästöohjelmasta on käyty keskustelua, niin hallituspuolueiden ja ministerin taholta on selvästi käynyt ilmi, että tähän asiaan suhtaudutaan ikään kuin se olisi ylhäältä annettu. Usein on toistettu: tämä on meille annettu. Ei ole ryhdytty omaehtoiseen taisteluun koulutuksen ja sen voimavarojen säälyttämisen puolesta.

On ihan selvää, että koulutus on epätasa-arvoisessa asemassa muihin hallinnonaloihin verrattuna, joissa taisto käydään vasta budjettiriihessä. Koulutus pannaan tässä seinää vasten ja etukäteen säästämään. Minusta ei riitä perusteeksi se, että koulut alkavat 1.8.

Peräänkuulutan taistelua koulutuksen määrärahojen puolesta sen takia, että kun arvioidaan koulutuksen merkitystä yhteiskunnalle ja tulevaisuudelle, tämä taisto olisi ehdottomasti ollut käytävä jo aikaisemmassa vaiheessa, ennen kuin tämä laki tänne eduskuntaan tuli.

Tämä lakiesitys romuttaa kaikki ne periaatteet, jotka koulutuspoliittisessa selonteossa viime kauden lopulla yksimielisesti eduskunnassa hyväksyttiin. Lisäksi se on syvässä ristiriidassa Ahon hallituksen ohjelman kanssa, jossa mainitaan koulutus painopistealueeksi ja todetaan, kuten koulutuspoliittisessa selonteossa, että lama ei saa vaikuttaa koulutuksen kehittämiseen ja koulutustarjontaan.

Eri koulumuodot ovat lisäksi aivan epätasa-arvoisessa asemassa keskenään. Ammatilliselta puolelta leikataan kohtuuttomasti enemmän kuin yleiseltä puolelta. Lisäksi vallitsee vielä epätasa-arvo pienten ja suurten koulujen kesken.

Ed. Laakso (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Täällä käydyssä keskustelussa jo aikaisemmin nykyinen hallitus on vetäytynyt Holkerin hallituksen 15.2. tänä vuonna tekemän päätöksen taakse. Muun muassa opetusministeri Uosukainen on todennut, että tämä helmikuussa tehty päätös itse asiassa on pohjana sille, että tuntikehyksiä nyt joudutaan leikkaamaan.

Olen aivan samaa mieltä siitä, että myös Holkerin hallitusta on arvosteltava tästä päätöksestä. Mutta samalla nykyinen hallitus ei tässä kysymyksessä voi vetäytyä Holkerin hallituksen

tekemän päätöksen taakse. Nykyisellä hallituksella olisi luonnollisestikin ollut mahdollisuus muuttaa tätä Holkerin hallituksen huonoa päätöstä.

Tiedän, että monet opettajat huokaisivat helpotuksesta lukiessaan Ahon hallituksen ohjelman, jossa todettiin, että koulutusta aiotaan kehittää taloudellisista suhdanteista riippumatta. Opettajat tulkitsivat tämän hallituksen ohjelman kohdan nimenomaan siten, että Ahon hallitus luopuu niistä säästötoimista, joista Holkerin hallitus helmikuussa päätti.

Mielestäni myös sosialidemokraattiset ministerit ovat selityksen velkaa siitä, miksi he menivät mukaan, miksi he olivat valmiit hyväksymään 15.2. tehdyn säästöpäätöksen, johon tuntikehysten leikkaus nyt perustuu. Tiedän, että silloinen ministeri Kasurinen hallituksen istunnossa oli toista mieltä säästöpäätöksestä. Näinhän mm. silloinen opetusministeri Norrback todisti ministeri Kasurisen puolesta, mutta muita sosialidemokraattisia ministereitä selitys ei pelasta.

Toivonkin, että jatkossa me kuulemme ne meriselitykset, miksi muut sosialidemokraattiset ministerit olivat valmiit hyväksymään nämä nyt tuntikehyksiin puuttuvat säästöpäätökset, jotka, vielä korostan, Ahon hallitus olisi voinut muuttaa toisiksi. Mutta nyt hallitus vain kiristää näitä säästöpäätöksiä.

Ed. Ryytänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Gustafsson väitti, että sivistysvaliokunnan enemmistö olisi ollut jotenkin tahdoton jatke hallituksen säästötoimenpiteille, niin haluan sanoa, että tämä ei todellakaan pidä paikkaansa. (Ed. Gustafsson: Mikä sitten?) Mietinnössäkään todetaan, että säästötoimenpiteillä ei tietenkään voida edistää koulutuksen kehittämistä. Ei sellaista säästötoimenpidettä, joka koulusektoriin kohdistuu, olekaan, jolla kehittämistä edistetään. Elikkä minä en halua puolustaa tuntikehyssäästöpäätöstä sisällöllisesti, mutta minä haluan puolustaa sitä osana säästötavoitetta, jota ei kerry, jollei puututa suuriin rakenteellisiin asioihin. Tunnen varmasti henkilökohtaisestikin leikkauksen kipeyden ja olen koko viime talven ollut tekemässä työtä myös tuntikehyksen korottamiseksi ja sisällön kehittämiseksi.

Mutta tietysti on pakko todeta tässä, että säästötavoitteen pienentämiseksi on toki jo taisteltu ja jotakin saatu aikaan siitä, mitä ensimmäiset esitykset olivat. Vaikka se ei ehkä ole

suuri lohtu tilanteessa, niin kuitenkin on päästy vähän pienempiin prosentteihin, ja toivoisin, että ei liioiteltaisi kokonaisuudessaan säästö päätöksen vaikutusta. Se on kipeä, mutta ei niin suuri kuin ensin pelättiin. Taistelua on käyty, ja tietysti voi sanoa, että kouluväki on siinä mielessä hävinnyt, että me olisimme toivoneet, että jokin muu sektori olisi voinut suuremman osuuden säästää. Kun leikkaus nyt kuitenkin lasketaan korotetusta tuntikehyksestä, niin se ei ole sillä tavalla kokonaisvaikutukseltaan valtavan suuri, ja jokin lohtu siinä on, että se on myös määrälläinen.

Opetusministeri Uosukainen: Herra puhemies! Minä haluaisin, ed. Hacklin, muistuttaa siitä, että muille hallinnonaloille on annettu jo kehityksensä ja supistamismääräyksensä samaten kuin 30.4. uudet supistamismääräykset. Ne on annettu, mutta meidän alamme työvuoden ajoitus kerta kaikkiaan on sen laatuinen, että asia nousi esille eritoten, kun tässä osa asiaa edellytti lainsäädännön muutosta. Kaikkihan ei sitä olisi edes edellyttänyt.

Huomaatan myös ed. Ryynäseen yhtyen, että keskustelu ryöpsähti käyntiin oikeastaan jo ennen tämän hallituksen syntymistä. Siinä vaiheessa, kun minä menin siihen taloon, puhuttiin 10:stä ja 15:stä prosentista, 10 prosenttia yleiskoulu ja 15 prosenttia keskiasteen ammatillinen koulutus. Minulla on käynyt luonnollisesti paljon delegaatioita, olen hyvin paljon kuunnellut kenttää, asiantuntijoita. Minulta on kysytty, onko kyseessä esimerkiksi ammatillisella puolella laskennallisesta tuntikehyksestä otettavat prosentit vai toteutuneesta. Kun olen kertonut, että laskennallisesta luonnollisesti, koska muutoinhan ei voisi edes kertyvää summaakaan arvioida, on huoattu helpotuksesta ja todettu, että sitten me selviydymme.

Kyllä minä tiedän sen, että valitus on turhaa, mutta olen samaa mieltä, että tältä sektorilta ei pennin hyrrää tulisi ottaa. Minä siinä kohtaa olen joutunut taipumaan, mutta syy, miksi taivuvin, on se, ettei meidän kansantaloutemme tilanne suinkaan ole sama, ei edes sama kuin keväällä. Tilanne on muuttunut. Omassa kotikaupungissani on sen laatuiset uhkat, tässä tasavallassa on sen laatuiset uhkat edessä ja sen laatuiset kaikenlaiset lakot ja muut asiat meneillään, jotka vievät ainakin epäedullisempaan suuntaan koko kansantalouttamme. Ei näytä lainkaan hyvältä! Tässä suhteessa minä en katso voitavan meidän hallinnonalallamme jät-

täytyä vastuusta sivuun, niin katkeralta kuin se tuntuukin.

Mutta kun ajatellaan muun muassa, että kokonaisia teollisuuslaitoksia uhataan täydellä sulkemisella, siinä lennähdetään pois ilman minkään laatuista suojaverkostoa. Täällä on arvioitu esimerkiksi työllisyysvaikutuksia. Herra puhemies, viittaan ed. Arja Ojalan puheenvuoroon eräänä myöhäisenä illan tuntina, jolloin tulivat puheeksi supistettavat virat. Ne olivat juuri näitä laskennallisia virkakuvioita. Siis lasketaan, kuinka olisi, jos koko opetustuntimäärä olisi jaettu viroiksi. Mutta näin suinkaan ei ole tapahtunut. Kyllä paikkansa pitää, mitä täällä sivistysvaliokunnan rouva puheenjohtaja totesi, että laskennallisuus ja käytäntö ovat koulu maailmassa toista. Minä valitan, että niin on. Valitan myös sitä, että opettajien palkkakehitys ei ole keskittynyt siihen perustyyöhön, joka ansaitsisi arvon, vaan palkkakertymää on nostettu ylitunneilla, joiden poistumisesta nyt osittain on kysymys. Tämä olkoon selityksenä tuosta kohdasta. Ed. Aittoniemi otti esille peräti motivaatio-ongelmat. Ed. Aittoniemi, minä pyydän kertoa esimerkiksi viime keväältä, kun kuuntelimme koulutuspoliittisen selonteon käsittelyn yhteydessä kymmeniä, rohkensin melkein sanoa satoja mutta ainakin kymmeniä, asiantuntijoita, ei siellä mikään taivas nytäkään ole vallinnut. Kyllä sisällölliseen uudistamiseen oli selkeä tarve myös niiden tuntikehysten ja niiden olosuhteiden aikana, jotka vallitsivat keväällä, eikä tämä tietenkään tilannetta paranna.

Mutta ainakin toivoisin oppilaitoksissa ja kunnissa pohdittavan, millä tavoin tämä ongelma ratkaistaan, niin kuin on ennenkin ratkaistu silloin, kun hyviin tuloksiin on päästy, luovalla ongelmanratkaisulla, miettimällä, mitkä ovat vaihtoehdot. Sillä niin erilaiset reaktiot ovat eri kunnissa, eri oppilaitoksissa, että hyvin paljon on tullut esille myös sellaisia kannanottoja, että nyt me olemme keksineet tämän ja tämän ratkaisumallin, ja näin mennään eteenpäin. Tyhjästäkin on pakko nyhjäistä, ja tämä sisältöihin huomion kiinnittäminen näissä olosuhteissa lieenee nyt sellainen asia, johon havahdutaan. Minä ainakin uskon, että meidän opettajistomme kauttaaltaan siihen havahtuu, kun havaitaan myös, että tämä 5 prosenttia yleiskoulussa ja 10 prosenttia ammatillisella keskiasteella ei ole katastrofi, vaikka se on ikävä asia.

Vielä muistutan tätä työtä ja tätä kehystä ajaneena kahdeksan vuotta tässä talossa ja sitä ennen ammatillisesti hyvin kauan ilman mitään

puoluesidonnaisuuttakin, koko tätä järjestelmää, että kun tähän on nyt ollut mielestäni pakko kajota, niin ei ole kumma, jos sana "pakko" tässä myös esiintyy.

Muistutan vielä, että olisimme voineet puuttua opintososiaalisiin etuuksiin, joita kauttaaltaan olisi leikattu, niin kuin jossakin on suoraan hyvinkin raastasti esitetty: kaikki vain pois, kaikki pois, ruuat ja matkat ja kaikki. Peruskoulua myöten tällaisia ehdotuksia on tullut. Kyllä sekin koituisi sosiaaliselle puolelle ja myös jopa terveyspolitiikalle haitalliseksi.

Mielestäni tässä ei ollut oikea liikkeellelähtö, ja niin kuin täällä on sanottu, vaikka jätettäisiin kaikki koulut lämmittämättä ja ruuat laittamatta, niin tarvittavia summia ei saataisi kokoon. Minä tiedän ihan täsmälleen, että vastaväite tulee, että tähän ei olisi saanut lainkaan puuttua. Ajattelen samoin, mutta vaihtoehtoa minulla tässä ei ole ollut. Niitä on etsitty. Siksi käsitellemme näitä lakeja vasta nyt, mutta markoiksi eivät ole hyvää tahtovat vihjeet muuttuneet riittävästi.

Ed. J o u p p i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Uosukaisen puheenvuorossa jo tuotiin niitä seikkoja esille, jotka olisin halunnut tuoda omassakin puheenvuorossani. Mutta siihen haluaisin vielä lisätä, että kun oppositio tulee äänestämään tämän todennäköisesti valtiopäivien yli, jättämään lepäämään, niin siitä aiheutuu mielestäni kyllä kouluille vain lisähaittaa, koska nythän kunnilla on jo budjettilijäämää noin 2,5 miljardin markan edestä. Kunnissa on annettu eri sektoreille, kuten varmasti arvoisat kansanedustajat kaikki hyvin tietävät, säästötavoitteita ja -ohjeita, jotka joissakin kunnissa ovat esimerkiksi tuntikehysten osalta 3—4 prosenttia leikkausta jne.

Tämä laki on määräaikainen, mikä mielestäni on hyvä, ja se oli eräs kynnys sille, että kokoomuksenkin sivistysvaliokuntaryhmä saattoi sen hyväksyä. Tämähän pidentää ongelma-ajan pituutta, ja sen puolesta haluaisin vielä kerran vedota arvoisiin entisiin hallituskumppaneihin, sosialidemokraatteihin, että olisitte niiden entisten tavoitteiden takana ja tulisitte tämän lain hyväksymisen kannalle.

Sitten sanoisin vielä ystävällemme ed. Aittoniemelle, että hän on varmasti siinä oikeassa, että näitä muitakin menoja, mitä kouluissa on, voidaan harkita, ja uskon, että semmoista tul-laankin tekemään.

Opettajat varmasti osaavat jatkossa suunni-

tella työnsä sillä tavalla, että se käy tehokkaasti ja taloudellisesti ilman, että siitä aiheutuu sen suurempaa haittaa opetuksen sisällölle, joka on minusta tärkeintä, ja ilman että aiheutuisi haittaa myöskään niille muille opintososiaalisille ja sellaisille asioille, jotka ovat tänä päivänä hyvin tärkeitä.

Kuten totesin puheenvuorossani, me sälyttäsimmme näitä nyt koulujen kautta maksettavia menoja kotitalouksille suoraan maksettaviksi, eikä tämäkään ole varmasti hyvä asia. Ministeri Uosukainen jo viittasi asioihin, jotka ovat itseäni lähellä: kouluruokailu, jos sitä heikennetään, lasten terveys jne. Tässä ollaan kyllä todella vaikean asian edessä, ja tuo sana "pakko" ei ole mikään tuulesta temmattu sana, koska koko yhteiskunta on säästämisen edessä. Eri sektorit tulevat vähän myöhemmin.

Ed. T. R o o s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä uskon ja hyvin tiedänkin, että ministeri Uosukaisen opettajansydän on vereslihalla, kun hän joutuu näin huonoa esitystä puolustamaan. Siitä huolimatta emme voi tätä hyväksyä. Uskon vain, että hänkin on joutunut semmoiseen joukkoon, joka aikanaan koulun ovet on takanaan painanut nurkumielellä kiinni, ja jälki näkyy.

Mutta entä hänen sanomansa siitä, miksi ajoitus on tällainen, että koulumaailma tässä kulkee lipunkantajana ja ensimmäisenä kupauksen kohteena? Ministerin mukaan tämä johtuu siitä, että kouluvuosi alkaa todella 1. elokuuta. Eikö olisi voitu ajatella niin, että juuri samasta syystä, kun se alkaa keskellä vuotta, nämä toimenpiteet olisikin ajoitettu alkamaan 1.8.1992. Silloin olisi jäänyt kouluille aikaa säästyä siltä kaaokselta, johon tulen puheenvuorossani palaamaan, ja sitten olisi ollut aikaa jonkinlaisia järkeviä esityksiä tehdä. En sano tätä sillä, että kannattaisin tätä huonoa esitystä siltikään, mutta se olisi antanut kuitenkin hiukan paremman kuvan edes siitä pienestä arvostuksesta, mitä nykyisessä hallituksessa ainakin enemmistö osoittaa koululaitostamme kohtaan.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Vielä lyhyesti asiantuntijoista. Ihmettelen sitä, että asiantuntijat ovat olleet kovin suopeita tälle asialle. Taitavat olla Helsingin herroja ne asiantuntijat, koska vähät opettajat, jotka kuuluvat tuttavapiiriini maaseudun ja kaupunkien kouluilla, ovat olleet kokonaisuudessaan toista mieltä. Eli he ovat lähteneet siitä,

mihin ministeri Uosukainen viittasi, että ei ole hyvin nytkään. Näin ollen emme voi opetuksessa esimerkiksi jättää järjestyksenpitoa, oppimisen motivaatiota ja yksilöiden huomioimista, jotka kaikki kuuluvat samaan asiaan. Tässä asiassa ei pidä tinkiä yhtään. Se on opettajien näkemys. Jos lähdetään siihen suuntaan, josta on parempaan tultu, opettaja saa aina kulkea takaoven kautta ja panssarivaunulla kotiinsa. Siihen menään, missä aikanaan näissä kouluhommissa oltiin. Nyt on pikkuisen saatu helpotusta järjestyksenpidon ja oppimisen motivaation suhteen, vaikka se ei ole kaksista nytkään. Sen takia siinä ei ole yhtään tinkimistä.

Arvoisa puhemies! Aikaisemmassa puheenvuorossani en ehtinyt sanoa, että SMP:n eduskuntaryhmä muuten suhtautuu suopeasti nykyisessä tilanteessa hallituksen eräisiin säästötoimenpiteisiin, koska se on pakon edessä. Tämä on kuitenkin asia, jossa olemme mukana loppuun saakka hylkäysesityksessä ja senjälkeisissäkin esityksissä, jotka estävät lakia tulemasta käytöön niin kuin se on tarkoitettu.

Ministeri Isohookana-Asunmaa: Arvoisa puhemies! Aika ei ole sallinut todellakaan kutsua sivistysvaliokuntaan kaikkia mahdollisia asiantuntijatahoja. Monet meistä, jotka olemme lakiesityksen saaneet aikaisemmin käsiimme, olemme voineet keskustella kuitenkin eri tahojen ja erisuuruisten koulujen opettajien kanssa. Me tiedämme, ed. Aittoniemi, sen, että supistus tulee kohdentumaan hyvin eri tavalla riippuen siitä, minkälaisesta koulusta on kyse. Oikeastaan katastrofaalisia tilanteita tulee syntymään yllättävän harvoin, mutta niitä ilmeisesti syntyy, sitä en halua kieltää. On aika harmillista, kun yhdysluokassa esimerkiksi tulee olemaan kolmisenkymmentä oppilasta ja jakotunteja ei saada kovin monta esimerkiksi sellaisissa aineissa kuin englannin kieli. Ymmärtää kyllä, että opettajilla tulee olemaan vaikeuksia. Toisaalta täytyy muistaa se, että tunteikehyksen lisäksi varsinkin heikoimmilla oppilailla on tukioveturva olemassa ja sillä tavalla opettajat voivat opetustilanteita järjestellä eri tavoilla.

Haluan lopuksi kaiken kaikkiaan todeta sen, että ne, jotka ovat olleet kiihkeästi vastustamassa lakiesitystä, liioittelevat sen merkitystä kaikille kouluille ja kaikille koulumuodoille. Todellakaan läheskään aina ei synny vaikeuksia niin paljon kuin täällä on haluttu tuoda esille, mutta vaikeuksia jossakin määrin syntyy.

Ed. A. Ojala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Uosukaiselle totean, että ne esimerkit joita olen ottanut esille, ovat olleet todella elävästä elämästä eli kunnasta, jossa on mietitty, miten kyettäisiin hoitamaan tämä velvoite, joka nyt hallitukselta on tulossa, ja miten se kohdennetaan. Näin ollen, jos se tulee voimaan, niin näin on meneteltävä, jotta saadaan homma hoidetuksi.

On erittäin mukavaa kuulla, että ministeri Isohookana-Asunmaa toteaa, että vaikeuksia todella tulee. Niistä vaikeuksista tulen puhumaan vähän enemmän varsinaisessa puheenvuorossani.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Uosukainen viittasi kotipaikkakuntansa pahenevaan työllisyystilanteeseen. Jos tehdään se johtopäätös, että nimenomaan pitää lasten ja nuorten koulutuksen resursseja vähentää, niin johtopäätös on väärä. Tietysti ymmärsin, että ministeri Uosukainen näkee tässä tällaisen tasasäästön oikeaksi. Takerrun tähän asiaan sen takia, että nimenomaan kasvava työttömyys merkitsee tuhansissa perheissä erilaista ahdistusta ja ongelmia, mikä myös heijastuu lasten ja nuorten elämäntilanteeseen.

Kun olen selvittänyt isompien kaupunkien kohdalta hallituksen esityksen vaikutukset, niin se tulee merkitsemään varsin suuria ja pahoja muutoksia erilaisen erityisopetuksen osalta: ns. tarkkailuluokkien tai mukautetun opetuksen suhteen. Tampereella olisi jouduttu myös lopettamaan yksi kuulovammaisten luokka, ja myös luokattomaan erityisopetukseen on vaikutuksia. Eli laki koskettaisi välittömästi satoja lapsia. Tältä osin viittaus pahenevaan työttömyystilanteeseen ja siitä tehty johtopäätös on minusta väärä.

Ed. Laakso (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Uosukainen esitti myönteisenä puolena sen, että opintososiaaliin etuihin ole jouduttu koskemaan, vaikka tunteikehyksiä leikataankin. Tämähän ei tarkkaan ottaen pidä paikkaansa, sillä nyt käsiteltävänä olevassa lakiesityksessä esitetään poistettavaksi mm. iltalukioiden ja lukioiden iltalinjojen oppilaiden oikeus maksuttomaan ateriaan. Vastaava ateriadun väliaikainen poistaminen on tarkoitus ulottaa myös koskemaan ammatillisten oppilaitosten iltaoiskelijoita.

Kaikkein kummallisinta on tietenkin se, että

keskusta ei kiinnitä huomiota siihen, että oppilaiden matkaedun järjestämisraja aiotaan nostaa 5 kilometristä 10 kilometriin. Edun piiristä jäisi pois peräti 48 000 oppilasta. Keskusta vähät välittää tästä, vaikka kyse on nimenomaan haja-asutusalueista ja sellaisista eduista, joka koskevat haja-asutusalueita ja maaseutua.

Uutena kansanedustajana tuntuu kummalliseltselta, että eduskunnan sivistysvaliokunnan enemmistö ei ole halukas toteuttamaan sitä roolia, mikä sivistysvaliokunnalla pitäisi olla. Senhän pitäisi arvioida kulloistenkin hallitusten lakiesitysten myönteiset ja kielteiset puolet. Tästä tehtävästä eduskunnan sivistysvaliokunnan enemmistö kieltäytyy. Väen väkisin yritettiin löytää erilaisia myönteisiä näkökohtia kaiken tämän kurjuuden keskelle. Kaikki asiantuntijat, joita sivistysvaliokunta kuuli, kahta lukuun ottamatta, jotka edustivat Kunnallisliittoa ja Kaupunkiliittoa ja joiden mielipiteiden edustavuus on kaiken lisäksi kyseenalainen, olivat yhtä mieltä siitä, että lakiesityksellä on pelkästään kielteisiä vaikutuksia eikä mitään myönteisiä. Yhtä kummallista on myös se, että valiokunnan enemmistö kieltäytyi edes asettamasta kyseenalaiseksi sitä markkamäärää, jonka hallitus edellytti supistettavan opetustoimesta; se on kuitenkin noin 2 miljardia markkaa.

Opetusministeri U o s u k a i n e n : Herra puhemies! Ed. Aittoniemi ilmeisesti ihan tahallaan ymmärsi väärin lausumani. Tarkoitin sitä, että näissäkin olosuhteissa, jotka ovat vallinneet, tarvitaan muitakin keinoja kuin tuntikehystä, niin kuin aivan selvästi koulutuspoliittisen selon-teen asiantuntijoiden puheenvuoroissa näkyi. Tämä oli vain sivujuonne.

Ei voi tosiaankaan sanoa, että tässä laissa on myönteisiä vaikutuksia, jollei ymmärretä, että meidän on pakko ajatella, ajatella uudelleen, miettiä ja etsiä säästökeinoja niinäkin kahtena lukuvuonna, joiksi lakiehdotusta on esitetty määräaikaisena. Myönteistä voi olla se, että aina on hyvä arvioida uudelleen asioita. Sen sijaan on todettava, että säästöt ovat näissä mitoissa siedettäviä.

Ed. Laakso, kun oli vastauspuheenvuorosta kyse, en esittänyt keinovalikoimaa niin kokonaisuena. Me otimme keinovalikoimaan vaihtoehtoja myös muualta saadaksemme edes jonkin verran pienemmäksi tuntikehyskuviota. Tässä suhteessa mukana on niitä uudistuksia, jotka oli viimeksi tehty ja jotka eivät olleet määrällisesti eivätkä vaikutukseltaan merkittäviä. Tässä jou-

kossa, jonka, ed. Laakso, mainitsitte, on mukana esimerkiksi vain yhtä ainetta opiskelevia, jotka eivät suinkaan ole aina edes käyttäneet tuota oikeuttaan. Tässä on ollut vähän löyhempi kohta. Tästä syystä 10 kilometrin omavastuukuvio plus yksi kohta aterioinnista tuli mukaan. Mutta jos kansantalouden kehitys on tämä mikä on ja verotuloja kertyy aina vain vähemmän niin valtionverotukseen kuin kunnillekin, en ollenkaan väitä, ettei vastaisuudessa jouduta miettimään uudelleen myös tällaisia asioita. Mutta nyt minusta ei ole sellaisen aika, ei missään tapauksessa. Siksi ollaan nyt tässä.

Muistutan myös siitä seikasta, joka täällä on eräässä puheenvuorossa todettu, että kyseessä ei kuitenkaan ole niin jättiläismäinen oppilastulvien tulo, että seinät luokissa kaatuvat. Muistutan siitä, että elämä ei kerta kaikkiaan ole mukava pienryhmä ja on myös opittava sietämään, sallimaan ja suvaitsemaan toisiaan sekä tekemään yhdessä työtä. Jos opettajat eivät lähde samaan veneeseen opiskelijoittensa kanssa ja tekemään yhteistä työtä, ei se silloin onnistu. Jos opettaja ilmoittaa, että opetuksen taso laskee, niin luvalla sanoen oppilaiden on aika helppo siihen ajatukseen tottua. Toivon, että näin ei käy. Minä en kollegoistani halua uskoa, että näin käy. Sanokoot he arvionsa vain julkisuudessa, mutta toivottavasti eivät luokissaan. Silti tiedän, että tällaistaakin on tapahtunut.

Ed. K a s u r i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Uosukainen toimii aivan niin kuin hallitukselle uskollisen ministerin tulee toimia eli puolustaa hallituksessaan tehtyjä päätöksiä. Siitä häntä ei sovi arvostella.

Sen sijaan on tärkeä se kysymyksenasettelu, jota edellisessä keskustelussa täällä jo osin sivuttiin, että kehyspäättös, joka opetusministeriötä koskettaa, on aivan liian korkea. Me olemme tarjonneet ministeri Uosukaiselle opposition taholta tukeamme siihen, että voitaisiin arviointi suorittaa uudelta pohjalta. Tukea ei ole otettu vastaan. Valitettavaa on, että me joudumme seuraavaksi käyttämään niitä parlamentaaraisia keinoja, jotka oppositiolla on tässä talossa käytettävissään. Näin ollen olisin toivonut, että hallitus olisi vielä voinut tarkastella kehyspäättöstä uudessa valossa. Aika, jota me elämme, ei ole oikea supistuksiin koulutuksesta. Se on väärä päätös.

Ed. A s t a l a : Arvoisa puhemies! Asiantuntijat totesivat sivistysvaliokunnassa, että eivät

leikkaukset tähän jää. Budjettiriihessä tullaan tekemään uusia leikkauksia opetusministeriön toimialaan: koulutukseen, kulttuuriin ja tutkimukseen.

Ministeri Isohookana-Asunmaa väitti, että yllättävän harvoin tästä vaikeuksia tulee ja jotkut liioittelevat. Siinä oli kyllä täysin todellisuudelle vieras kannanotto. Viittaan vain esimerkiksi 27 Opettajien Ammattijärjestön ammatti-piirin lausuntoon sekä, niin kuin ed. Laakso sanoi, kaikkiin asiantuntijoihin valiokunnassa, jotka eivät siis olleet hallituksen asiantuntijoita. Ministeri Isohookana-Asunmaa edustaa hyvin todellisuudelle vierasta näkökulmaa.

Hän totesi edelleenkin, että tukiopetus on olemassa ja sitä annetaan heikommin menestyville. Kyllä, mutta ministeri tietää varmaan erittäin hyvin, että kun opetusryhmiä suurennetaan, tukiopetuksen tarve kasvaa huomattavasti. Nykyiset tukiopetuksen resurssit eivät tule riittämään, eikä lisää tulla antamaan. Tämäkin oli siis todellisuudelle vieras kannanotto.

Ed. Laakso viittasi koulumatkojen korvauksiin ja niihin heikennyksiin, joita nyt tehdään. Muistelen viime vaalikautta ja toimintaa sivistysvaliokunnassa. Siellä keskustan edustajat hyvin usein ottivat esille koulumatkojen korvausten parantamisen nimenomaan haja-asutusalueita ajatellen. Ed. Rynnänenkin muistaa, että me olemme usein yhdessä äänestäneet monien, monien ponsien puolesta, että pitäisi parantaa haja-asutusalueilla koulumatkojen korvauksia. (Ed. Gustafsson: Pitää paikkansa!) — Eli takinkäännostä on tullut tehtyä myös sanoissa, ministeri Isohookana-Asunmaa.

Arvoisa puhemies! "Pienissä on potkua, isoissa vain sotkua", totesivat Kirkkonummen Sepän koulun yläasteen oppilaat viime viikolla, kun he osoittivat mieltään eduskunnan portailla koulutusta leikkaavia lakiesityksiä vastaan, koululaiset ja opettajat yhdessä. Heillä oli hyvin vaikuttavia iskulauseita. Mielestäni parempaa ei kyllä voi löytää: "Pienissä on potkua, isoissa vain sotkua."

Pääjohtaja Jermu Laine on muuten todennut tästä tilanteesta: "Henkinen velttoutemme alistaa koulun suhdannepelivälineeksi." Varsin osuvia lausuntoja.

Porvarihallitus on nyt käsittelyssä olevassa lakiesityksessä sotkemassa todella suomalaista koulutusta niin jykevillä leikkauksilla, että hallitus voi samalla ilmoittaa luopuneensa hallitusohjelmansa arvokkaista sivistystavoitteista. Ohjelmassahan todetaan: "Kansakunnan voima ja

mahdollisuus menestymiseen on sivistyksessä. Hallituksen painopisteenä riippumatta taloudellisista suhdanteista on koulutus, tutkimus ja kulttuuri." Niinpä niin.

Kansanedustajat harvinaisen laajassa mitassa mielestäni arvostelivat talouspoliittisen tiedonannon yhteydessä käydyssä keskustelussa nimenomaan koulutukseen liittyviä leikkauksia. Koko suomalainen koulumaailma odottaa myös henkeään pidätellen, mitä Suomen eduskunta päättää. Löytyykö koulutukselle ymmärrystä ja arvostusta vai voittaako porvarihallituksen lyhytnäköinen koulutusvastainen linjaus?

Hallituksen henkinen sivistysvalppaus ja älyllinen rehellisyys ovatkin mielestäni hukassa. Juuri laman ja laskusuhdanteen aikana ei koulutusmenoista saa säästää, vaan koulutusta on juuri silloin entisestään tuettava. Näin tekevät viisaat valtionjohtajat sivistysvaltioissa.

Ainakin minun mielestäni tuntuu todella siltä, että hallitus ei tajua koulutusmenojen luonnetta. Koulutusmenothan eivät ole kulutusmenoja. Ne ovat mitä selkeimmin sijoituksia tulevaisuuteen ja hyvin kannattavia sijoituksia. Suomen menestymisen mahdollisuudet vuosikymmenen lopulla ja ensi vuosituhanhella luodaan tänä päivänä kouluissa: peruskouluissa, lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, aikuiskoulutuksessa, kansalais- ja työväenopistoissa, kansanopistoissa ja korkeakouluissa. Se on totisinta totta.

Porvarihallitus ilmeisesti kuvittelee saavansa jotakin säästöhyötyä vaikeuttamalla juuri uusia ylväitä koulutuksen kehittämistavoitteita. Viitataan myös siihen, että nyt siis leikataan jo olemassa olevaa toimintaa. Näitä ylväitä kehittämistavoitteita olisi mm. seuraavia: koulutuksen tason nostaminen, sivistysajattelun ja humanismin elvyttäminen, opetuksen sisällön kehittäminen persoonallisuuden kasvun tukemiseksi ja elinikäisen kouluttautumisen ja oppimisen edistäminen, puhumattakaan kaikista innokkaista puheista yksilöllisyyden turvaamiseksi, valinnaisaineiden ja erilaisten valintamahdollisuuksien lisäämisestä.

Syrjäytymisen siementen kylväminen koulussa halutaan lopettaa myös — puheissa. Koulutuksen leikkaaminen osoittaa, että mitkään puheet eivät ole tarkoitettukaan vakavasti otettaviksi. Miten voisi johonkin muuhun lopputulokseen tulla? Puhuessanne, arvoisat ministerit, kauniisti ja herkästi siitä, että koulutuksessa on tulevaisuutemme, voitte uskoa, että suomalainen kouluväki tuntee suuttumusta. Heidän mielestään sydämelliset puheet eivät kerta kaikkiaan

auta, kun tekonne ovat uskomattoman tyyliä yhteisiä koulutuspyrkimyksiä vastaan. Tarkoitaa siis hallituksen tekoja.

Asiantuntijoiden kuulemismenettely sivistysvaliokunnassa oli myös vertaansa hakeva tiistapäivänä, siis ennen kuin lakiesitys oli valiokuntaan lähetetty. Valiokunta kuunteli kahden tunnin ajan asiantuntijoita tästä asiasta. Kaikki ne asiantuntijat, jotka eivät olleet sisäisesti voittuneita puolustamaan hallituksen esitystä, totesivat lähes ykskantaan: ”Tuntikehysten leikkauksen seurauksena tarvellaan juuri opetuksen ja kasvatuksen mahdollisuuksia. Opetusryhmät suurenevät. Kielten opiskelu vaikeutuu. Valinnaisaineet vähenevät. Oppimismahdollisuudet heikkenevät. Erityisopetus vaikeutuu. Oppilaiden jatko-opintomahdollisuudet kapenevat. Työrauhaongelmat lisääntyvät.” — Tätä mieltä olivat mm. OAJ:n 27 alueellista ammattiyhdistyspiiriä, siis Suomen opettajat.

Peruskoulun ja lukion tuntikehystä aiotaan siis leikata 5 prosentilla. Peruskoulun opetuksen tason laskeminen kertautuu todella vuosien kuluessa heikompana oppimiskykynä niin myöhemmin opinnoissa kuin työelämässä. Syrjäytymisen siemenet kylvetään jo peruskoulussa, ja se on vaarallinen ilmiö ja tulee kalliiksi Suomen kansakunnalle.

Olen jo aikaisemmin todennut maagisen luvun eli sen, että koulupudokkaita on jo nyt 20 prosenttia ikäluokasta. Ei tarvittaisi yhtään lisää. Nyt tulee lisää. Tästä ilmiöstä nimittäin kumpuaa myöhempi huono-osaisuus, ja sosiaalinen aikapommi on tältä osin virittäytymässä. Siis leikkaukset vahvistavat syrjäytymistä.

Ammatillisten oppilaitosten tuntikehys ei ole laissa säädetty. Sinänsä huono asia. Huomaamme sen tuloksista. Ammatillisten oppilaitosten tuntikehystä aiotaan leikata 10 prosentilla. Ammatillisten oppilaitosten tuntimääriä säätelevät asetukset ovat olleet vasta yhden lukuvuoden voimassa. Niiden vaikutuksesta ei ole olemassa tarkkoja seurantatietoja. Leikkaus vaarantaisi varsinkin pienten oppilaitosten opetuksen jatkuvuutta erällä talouselämän kannalta keskeisillä linjoilla. Tätäkö hallitus nyt sitten haluaa? Lisäksi on todettava, että jo edellisenä lukuvuotena eräiden ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden viikkotyöaika vähennettiin 38 tunnista 35 tuntiin. Tämä muuten merkitsi myös opettajien tuntivolymmin vähentymistä 8,8 prosentilla.

Aikuiskoulutuksen piirissä kansalais- ja työväenopistot sekä kansanopistot tekevät mielestäni hyvin arvokasta työtä koulutuksellisen tasa-

arvon hengessä ja sitä laajentaen. Tämä hallitus leikkaa myös kansalais- ja työväenopistojen tuntimääriä 10 prosentilla ja kansalaisopistojen valtionosuutta 10 prosentilla, ja kansalais- ja työväenopistojen opiskelijoilta ryhdytään perimään 30 markan ilmoittautumismaksua. Tässä yhteydessä ei näy lainkaan otettavan huomioon sitä, että kunnat ovat jo omalta osaltaan kiristäneet selvästi opistojen työmahdollisuuksia ja edellyttäneet jo perittäväksi opiskelijamaksuja.

Vasemmistoliitto ei tule hyväksymään nyt käsittelyssä olevaa lakiesitystä. Kestävimmät tulokset me voimme saada kiristyvässä kilpailussa ja yhdentyvässä Euroopassa juuri turvaamalla korkeatasoisen koulutuksen, tutkimuksen, osaamisen ja ammattitaidon. Ne ovat järkevimpiä kilpailukyvyyn tukemistoimenpiteitä. Korkea sivistystaso antaa parhaat henkiset edellytykset ja arvokkaimmat selviytymisvälineet kansakunnallemme. Jo Snellman sanoi aikoinaan, että pienen maan voima on sivistyksessä.

Vasemmistoliitto on hylkäämässä hallituksen esityksen. Teemme myös kaikkemme, että tällainen lakiesitys ei tule voimaan 1.8. tänä vuonna. Myöskään ammatillisten oppilaitosten tuntikehysten leikkaaminen ei saa vasemmistoliitolta kannatusta.

Sivistysvaliokunnan oppositioryhmät ovat yksimielisesti hylkäävällä kannalla ja perustelut ovat varsin laajat ja asiapitoiset mietintöön liitettyssä vastalauseessa. Arvelen, että opetusministeri tulee olemaan hyvin iloinen. Tuntuu ainakin johdonmukaiselta olla iloinen, kun hän on niin usein todennut, että koulutukseen ei olisi saanut kajota.

Arvoisa puhemies! Samaiset Kirkkonummen Sepän koulun yläasteen oppilaat kysyivät mielenosoituksessaan eduskunnan portailla: ”Lapsia on helppo lypsää, onkohan se ihan kypsää?” Tämäkin toteamus on mielestäni varsin oivallinen. Lapsia on helppo lypsää, onkohan se ihan kypsää?

Ed. Myller (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Astala totesi sen tosiasian, joka on kuultu jo pitkän kevättä, että useimmat kansanedustajat, ovat he sitten olleet oppositiopuolueista tai hallituspuolueista, ovat olleet sitä mieltä, että tämä hallituksen esitys ei ole hyväksyttävissä. Näkemys asian tueksi tuli laajasti esille myös viime syksynä käydyssä koulutuspoliittisessa keskustelussa. Kaikilta tahoilta todettiin, että nimenomaan koulutukseen Suomessa on tällä hetkellä satsattava, ja nyt hallituksen

esityksellä näitä ajatuksia ollaan lyömässä todella rajusti korville. Nyt pitäisi löytyä laaja näkemys siitä, mihin ollaan menossa ja mihin halutaan mennä. Tällaisilla nopeilla ratkaisuilla ei voida riittävän hyvin valmistautua tulevaisuuteen niin, että me todella pärjäisimme esimerkiksi tulevassa Eurooppa-kehityksessä. Yleissivistävästä ja aikuiskoulutuksesta yksinkertaisesti ei ole varaa ottaa yhtään.

Onkin herännyt ajatus siitä, että jos jostakin koulutuksesta on nyt otettava, otettakoon se siitä, joka on turhinta, eli nyt voitaisiin asepalvelu lyhentää kuuteen kuukauteen. Luulen, että tästä tuleva säästö olisi suurin piirtein saman suuruinen kuin tuntikehyksen leikkaaminen, ja oletan, että tämä ehdotus saisi huomattavasti laajemman tuen eduskunnassa kuin tuntikehyyksiin puuttuminen.

Ed. R y y n ä n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Moniin ed. Astalan esittämiin näkökohtiin on varsin helppo yhtyä. Minä totean vielä kerran, että en yritäkään löytää laista hyviä puolia koulun tavoitteiden kannalta. Sillä tavalla en pysty sitä puolustamaan. Tietysti voi kysyä, miksi sitten vastoin aikaisempaa toimintaani sivistysvaliokunnassa, mihin ed. Astala viittasi, suostun hyväksymään tällaisen lakiesityksen. Vastaan, että hyväksyn sen todella vain osana hallituksen välttämätöntä säästöohjelmaa, vaikka vieläkin kapinoin sitä vastaan, että juuri opetusministeriön säästötavoite oli niin suuri, että sitä ei pystytty täyttämään ilman, että puututaan toiminnan määrään, vähennetään sitä eli puututaan tuntikehykseen.

Samalla haluan todeta, että yhtään sen helpompi asia ei ole tietysti puuttua laajemmin myöskään opintososiaaliin etuihin. Täällä mainittiin koulukuljetus ja kysyttiin, onko keskusta tällaisia supistuksia tukemassa. Emme näe sitä tasa-arvon kannalta hyvänä supistuksena. Kyse on vain siitä, että leikkaukset on nyt pakko ulottaa kaikille aloille, niin että ne eivät olisi kohtuuttoman suuria millään erityisalalla.

Minä toivon sydämestäni, että tämän ankaran säästökuurin jälkeen pääsemme mahdollisimman pian kehittämään koulutusta, sekä sen sisältöä että opintososiaalisia etuja, voimme jatkaa yhdessä työtä tällä alueella.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Ryynänen totesi aivan oikein, että säästötoimet eivät saisi olla kohtuuttoman suuria millään alalla. Kuitenkin opetusministeriössä

OAJ:n tietojen mukaan, kun otamme kunnat huomioon, säästötoimien määrä tulee olemaan lähes 2 miljardia markkaa. Sen sijaan esimerkiksi puolustushallinnossa säästötoimet ovat tästä vain yksi kahdeskymmenesosa. Muun muassa mittaviin tilausvaltuutuksiin, miljardien markkojen tilausvaltuutuksiin, ei aiota puuttua.

Tiedän, että parhaillaan valmistellaan varusmiespalveluajan lyhentämistä yhdellä kuukaudella, ja pidän tätä oikean suuntaisena esityksenä, mutta riittämättömänä. Ilmeisestikin ministeriössä kaavailaan 50 miljoonan markan säästöä varusmiespalvelun lyhentämisellä yhdellä kuukaudella. Minä en tiedä, koska olen siviilipalvelusmies, mutta ne, jotka ovat armeijan käyneet, valittavat siitä, että luppoaikaa on kuukausitolkulla. Täältä me voisimme löytää satoja miljoonia markkoja varsin helposti, sen sijaan että nyt puututaan todellakin hyvin herkkään koulutukseen.

Mielenkiintoista on se, että osa kansanedustajista yrittää väen väkisin löytää myönteisiä puolia tuntikehysten leikkauksista. Väitetään, että tuntikehyksessä on mm. ilmaa ja erityisesti ammatillisella puolella. Ministerit ovat meille selityksen velkaa siitä, miksi ammatillisten oppilaitosten tuntikehyksestä leikataan 10 prosenttia, mutta lukiosta ja peruskoulusta vain 5 prosenttia. Miksi ammatillinen koulutus on pantu heikompaan asemaan?

Kaikkein naiivein väite, jota täälläkin on kuultu esitettävän, on se, että ei opetusryhmien koon suurentaminen ole niin kovin vakava asia, koska opiskelinhan minäkin sellaisessa ryhmässä, jossa oli 35 tai 40 oppilasta. Käytännössä tämä väite tarkoittaa sitä, että tulin siellä hyvin toimeen 39 tai 34 muun tyhmän oppilaan kanssa ja olen tullut näin viisaaksi. Tällaisia naiiveja perusteluja ei olettaisi eduskunnassa kuultavan.

Ed. M. L a u k k a n e n (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Astala sanoi, että hallitus ei tajua koulutusmenojen luonnetta. Totean siihen vain, että kyllä tajuaa. Täällä on monessa puheenvuorossa myös hallitusryhmien edustajien taholta todettu, että käsiteltävänä oleva supistusehdotus on kaikille äärimmäisen vastenmielinen. Ed. Astalan ja erityisesti ed. Laakson tulisi tietää, että jo Marx oli sitä mieltä, että talous on kaiken perusta.

1970- ja 1980-luvun koulutuspolitiikan kasvu oli sen luonteista, että konsensus koulutuspolitiikassa oli äärimmäisen helppoa, koska oli paljon jaettavaa. Tänä päivänä olemme tulleet aikaan,

jossa talouspohja on tässä maassa sellainen, että nyt on jaettava niukkuutta. Me olemme pian tilanteessa, jossa ryhdymme riisumaan jo saavutettuja etuja. Tämä on tosiseikka, jonka äärellä me kaikki olemme.

Jos ed. Astala jättäisi vielä puheestaan pois poliittisen demagogian, siihen olisi äärimmäisen helppo yhtyä.

Mutta tosiasia on myös se, että ne askeleet taaksepäin, joita me 1970- ja 1980-luvuilla tehtiin koulutuspoliittisiin ratkaisuihin nyt tällä ratkaisulla teemme, ovat hyvin lyhyitä. Toiseksi olisi tavattoman tärkeää, että jos vastaehdotuksia tehdään, ne säästöehdotukset olisivat todella sellaisia, että ne olisivat käyttökelpoisia ja hallitus voisi niitä käyttää.

Vielä lopuksi haluan sanoa, että tukiopetuksen suhteen esimerkiksi tilanne on hyvin erilainen jossain Länsi-Pasilan ala-asteella kuin esimerkiksi ed. T. Roosin hyvin tuntemalla Karkun ala-asteella. Koulun syy ei ole, että tukiopetusta tarvitaan. Syyt siihen löytyvät tyystin muualta.

Ed. Astala, teille itsellenne vielä: "Lapsia on helppo lypsää, onkohan se ihan kypsää?" Tämä sopii myös teille mitä pitemmälle organisoitte oppilaiden, lasten, protestikäyntejä eduskunnan eteen.

Opetusministeri U o s u k a i n e n : Herra puhemies! Ed. Astalan puheenvuoroon vastauksena totean, että jos me lähdemme siitä liikkeelle, että meidän todella on joka tapauksessa — ed. M. Laukkasen hyvään vastauspuheenvuoroon viitaten — löydettävä oma osuutemme tässä tilanteessa, ei ole vaihtoehtoja sille muuta kuin: runsaat suuret verojen korotukset, erittäin suuri lainanotto tai maksujen lisääminen. Mielestäni maksujen lisääminen ei missään tapauksessa lisää tasa-arvoa.

Sitten totean ammatillisten oppilaitosten 10 prosentista. Tämä johtuu siitä, että oikeastaan eduskunta ikään kuin puoliväkisin pani liikkeelle koko tuntikehyksen ammatillisille oppilaitoksille — kaikki ammatilliset oppilaitokset eivät suinkaan ilmoittaneet olevansa valmiita siihen — aivan viime vaiheessa viime eduskuntakaudella. Me kumminkin olimme sitä mieltä, koska katsoimme silloin taloudellista tilannetta toisin. Se ei ollut vielä se, mikä se on nyt.

On hyvä, että saamme kokemuksia mahdollisimman pian myös ammatillisista oppilaitoksista, ja kehys oli ilmeisesti väljä. Missään tapauksessa sitä ei saatu vielä tehokkaaseen käyttöön. En hetkeäkään usko, ettei sitä olisi saatu käyt-

töön. Mutta kun sitä vielä ei ole ollut käytössä, on nyt mahdollista tämä 10 prosenttia esittää supistettavaksi ihan käytännön kulmasta, ja näin minulle erittäin monesta oppilaitoksesta ja delegaatiosta käsin on myös lausuttu.

Ed. Myller teki kysymyksen puolustusministeriön hallinnonalaa ja varusmiespalvelua koskevista asioista. Arvoisa puolustusministeri ja hänen ministeriönsä tekevät budjettia koskevat supistusehdotukset omalla ajallaan. Minun mielestäni se ei kuulu tähän asiaan enkä ole kannattamassa sitä vaihtoehdoksi, koska se myöskään ei riittäisi. Minulla ei ole niitä laskelmia. Ne laskelmat tulevat budjettiriihen yhteydessä, ja ne kehykset taatusti ovat ihan suhteessa siihen budjettiosuuteen, mikä tällä hallinnonalalla on. Tässä kohtaa ne eivät ole yhteismitalliset.

Ed. Myller (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministerille vastauksena sanoisin, että tässähän juuri tämä kysymyksen ydin onkin, että mielestäni juustohöyläperiaate, josta nyt on tullut hyvin kuuluisa vertaus säästöasioissa, ei ole oikea tapa säästää. Täytyy olla näkemys siitä, mitkä ovat ensisijaisia asioita yhteiskunnassa ja mitkä vähemmän tärkeitä.

Tästä syystä minun mielestäni voitaisiin puolustusvoimien puolelta ottaa myös se, mikä nyt aiotaan ottaa tuntikehyksestä, ja yhtenä esimerkkinä olisi varusmiespalveluajan lyhentäminen. Lisäksi voi olla vielä kertausharjoitusten todella raju supistaminen ym. asioita, jos hieman koulutukseen viittaavia asioita sieltä etsii.

Opetusministeri U o s u k a i n e n : Herra puhemies! Minä haluan vastata tähän asiaan sillä tavalla, että kun laadimme valmiuslakeja tässä talossa edellisen kauden aikana, esille nousi paljonkin sellaista keskustelua, jopa valiokunnassa, ettei näihin pidä sijoittaa, ettei niiden osuutta pidä olla.

Minä olin silloin ja olen nyt sitä mieltä, että meidän tulee hoitaa oma turvallisuuspolitiikkamme kaikilta osin sillä tavoin, että meillä on selkeä ja perusteltu turvallisuuspoliittinen ote ja suunnittelu ja myös puolustuspoliittinen suunnittelu. Meillä ei voi riisuttuja riisua. Tässä kohtaa meidän täytyy hoitaa osuutemme. Se on näin, täsmälleen.

Ed. R a u r a m o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kun näistä koululaeista on nyt paljon puhuttu, yksi ongelmahan on se, että ne on tuotu tänne erikseen eikä samaan aikaan kuin

kaikki muut säästökohteet, jotka tulevat syksyn mittaan. En voi ymmärtää, ettei koulun säästötoimenpiteitä ole voitu lykätä vuodenvaihteseen, jolloin kaikki muut säästötoimenpiteet tulevat voimaan. (Välihuuto) — Ed. M. Laukkaselle haluan todeta, että esimerkiksi lukiossa tehdään viisi lukujärjestystä vuodessa, niin että tekniset seikat eivät ole este. Myös OAJ on omana kantanaan esittänyt, että se ei ole välttämättä hyvä vaihtoehto, mutta ei mahdollon.

Kaiken kaikkiaan kun tuntikehyksistä puhutaan, niin se on ihan selvää, että opetusministeriön omat virkamiehetkin myöntävät, että se on puhdasta hölmöläisten hommaa: Kun tuntikehystä leikataan, tukiopetusta joudutaan lisäämään, eli toisesta päästä pois ja toiseen päähän lisätään.

Ed. A s t a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. M. Laukkaselle haluan todeta, että ei hallitus kyllä tajua sitä, että koulutusmenot eivät ole kulutusmenoja vaan sijoitukseen liittyviä taloudellisestikin onnistuneita investointeja. Sillä eivät sanat ja teot voi niin suuressa ristiriidassa olla. Siis hallitus ei tajua. Totesitte, että talous on kaiken perusta. Siksi minä olen juuri yrittänyt täällä kertoa kaiken keskustelun

ajan, että tällä koulutuksen leikkauspäätöksellä ei tueta nimenomaan juuri taloutta. Ei tueta, vaan heikennetään, koska kaikki, mikä koituu koulutuksen heikentämiseksi, heikentää myös talouselämän mahdollisuuksia ja sen nousua.

Ed. M. Laukkaselle kyllä haluan oikein vakaasti todeta, että minulla ei ole pienintäkään tarvetta puhua demagogiaa koulutusasioiden yhteydessä. En ole siihen sortunut enkä sorru tänä päivänä. Minä olen todella koulutusrakas ihminen. Eikä minulla myöskään ole tarvetta värvätä yhtään oppilasta eduskunnan portaille, kyllä siinä toimivat ihan muut piirit värvärinä, jos jonkun on tarvinnut värväystoimintaa harjoittaa. Opettajien Ammattijärjestön poliittinen koostumus on muuten hyvin tunnettu varmasti ed. M. Laukkasellekin, ja siellä ovat kyllä ihan eri piirit johdossa.

P u h e m i e s : Täysistunto keskeytetään ja sitä jatketaan valtioneuvoston kyselytunnin jälkeen kello 17.45.

Täysistunto keskeytetään kello 16.13.